

Granskning av polisinsatsen i stort vid en s.k. högriskmatch

Beslutet i korthet: Nästan tusen personer ställde sig bakom anmälningar mot polisens insats vid ett hockeyderby i Globen där upplopp och andra ordningsstörningar inträffat.

Anmälningarna innehöll bl.a. uppgifter om att polismän använt övervåld. I dessa delar överlämnades de till Riksenheten för polismål, där de utretts. Anmälningarna gick emellertid även ut på att polisen genom sin taktik och sitt uppträdande orsakade eller bidrog till händelserna. Detta – polisinsatsen i stort – har tagits upp till granskning hos JO.

Av granskningen framgår att polisens taktik syftade till att bryta en utveckling där ordningsstörande delar av publiken fått mer eller mindre fritt spelrum och att man var medveten om att denna taktik i förhållande till dessa delar av publiken kunde leda till oroligheter. Genomförandet påverkades av önskemål från de deltagande klubbarna och av att det bland ordningsvakterna, som tidigare kommit till skada, fanns en rädsla inför matchen. Händelserna utvecklades ungefär så som man mot denna bakgrund kunde befara.

Det inträffade är inte godtagbart. Det är tydligt att många enskilda för illa och att långt fler kraftigt upprördes av vad de var med om. Det är dock polisens skyldighet att ingripa mot brott och ordningsstörningar. I detta fall var polisinsatsen så planerad och så dimensionerad att den valda taktiken, som det i sig fanns skäl för, kunde genomföras på i huvudsak det sätt som den var tänkt.

Kommunikationen med publiken under matchen var dock bristfällig. Av granskningen framgår vidare att polisen haft information som innebar att hot- och riskbilden vid detta tillfälle var än högre än den normalt är vid högriskmatcher. I anledning av detta påpekas att den allmänhet som överväger att bevista en idrottsarena kan ha ett berättigat anspråk på att få kännedom om risker för upplopp och andra våldsamheter. Om sådan information sprids torde den även kunna bidra till ökad förståelse för polisens närvaro och val av åtgärder vid högriskmatcher.

Anmälan

Närmare ett tusen personer anmälde till JO händelser vid en polisinsats i Globen den 26 januari 2012 i samband med en ishockeymatch mellan AIK och Djurgården. Majoriteten stod bakom samma anmälan, men många av anmälnarna framförde egna klagomål utifrån vad de själva varit med om.

Anmälningarna innehöll ifrågasättande av rättsenligheten i polismäns och ordningsvaktens agerande. Det uppgavs att polisen använt överdrivet våld, bl.a. att polismän utan urskillning slagit personer med batonger. Det anfördes även att det förekommit grundlösa avlägsnanden och omhändertaganden samt felaktiga gripanden och kroppsbesiktningar. Även andra tvivelaktigheter beskrevs, t.ex. skulle polismän ha försvårat möjligheterna att bli identifierade i efterhand genom att dölja märkningarna på hjälmarna. De anmälningar som gällde påståenden om brott från polisens sida överlämnades till Åklagarmyndigheten, Riksenheten för polismål, för handläggning där (beslut den 8 mars 2012, dnr 611-2012). Myndighetens beslut och utredningar har därefter redovisats till JO.

I flera anmälningar ifrågasattes det sätt på vilket polisen genomfört insatsen. Det hävdades därvid att polisens åtgärder orsakat eller förvärrat de ordningsstörningar som uppkommit. En återkommande uppfattning hos anmälarna var att tjänstgörande polismän hade varit aggressiva och provocerande samt att de i sin jakt på "huliganer" helt opåkallat gått till angrepp mot vanliga supportrar. Även personer som inte hade varit delaktiga i upplopp hindrades att komma fram samt kvarhölls. Det anfördes att polisen genom sitt agerande hade "kriminaliserat att vara supporter". Att ställa ut kravallutrustad polis på läktarna och hindra folk från att komma in ansågs vara en felaktig taktik för att upprätthålla ordningen och ett gott samarbete med publiken. Vidare framfördes att polisens planering hade varit undermålig då passagen in till läktaren stoppades precis när matchen skulle börja och trycket att komma in var som störst. Därmed uppstod en stor folksamling som tryckte på framåt för att komma in, samtidigt som polisen pressade folkmassan bakåt. Detta medförde att personer riskerade att trampas ned. Det fördes även fram kritik mot att polisen varken informerade eller gav någon förklaring till sina åtgärder.

Med anledning av den kritik som framförts beslutade jag att inleda en utredning där polismyndigheten skulle yttra sig över sitt genomförande av insatsen.

Utredning

Polismyndighetens yttrande

Allmänt

Polismyndigheten i Stockholms län anmodades att göra en utredning och redovisa sin bedömning samt sin dokumentation över planeringen och genomförandet.

Yttrandet beslutades av biträdande länspolismästaren AA. Inledningsvis lämnades en redogörelse för polismyndighetens arbetsmetodik vid s.k. särskilda händelser samt för arbetet mot idrottsrelaterat våld. Av denna framgick följande. Med en särskild händelse avses en händelse som är så omfattande eller allvarlig att polisen planerar, organiserar och leder sina resurser i särskild ordning. Det kan till exempel vara en demonstration med hög hotbild eller en så kallad högriskmatch. Den särskilda händelsen hanteras genom en

myndighetsgemensam polisinsats som leds centralt, på strategisk nivå av länspolismästaren och på operativ nivå av en kommenderingschef. En eller flera polisinsatschefer verkställer kommenderingschefens beslut och leder därvid polisinsatsen på minutoperativ nivå. Beroende på händelsens omfattning och svårhetsgrad upprättas även en stab med olika funktioner, som utgör ledningsstöd.

Kriminalunderrättelsetjänsten förser polisorganisationen med analyser och information samt gör hotbilda-bedömningar. Polismyndigheten använder sig av ett bedömningssystem för hot- och risknivå där 5/5 är uppenbar risk/mycket hög hotbild och 1/1 är ringa risk/ingen hotbild. När det gäller matcher av det här aktuella slaget kan det redan i ett tidigt skeende göras en preliminär bedömning av risknivån utifrån vissa faktorer, till exempel om båda lagen har grupper av risksupportrar. En grundligare analys görs cirka två veckor före match och med utgångspunkt i den bedömningen identifieras olika scenarier för händelseutvecklingen. Ett par dagar före match startar informationsflödet avseende de faktorer som i realiteten påverkar ordningen och säkerheten kring ett evenemang, t.ex. stämningläget bland supportrar eller uttalade hot mellan grupper eller individer. Underrättelsetjänsten följs därefter kontinuerligt och informationen analyseras innan den läggs till grund för den slutliga bedömningen inför matchen. Någon regelrätt hotbilda-bedömning görs inte medan matchen pågår. Däremot bearbetas information om incidenter för att skapa en överblick och förutse händelseutvecklingen under resten av matchkvällen.

Vid särskilda händelser använder polismyndigheten den särskilda polistaktiken (SPT) som arbetsmetod för att motverka oroligheter i samband med folksamlingar. Taktiken är baserad på fyra konfliktreducerande principer; kunskap, underlättande, kommunikation och differentiering. Arbetet inriktas därvid mot att minska risken för konflikter i stället för att kontrollera folksamlingar genom fysiska åtgärder. Polisen ska underlätta, informera och kommunicera samt genom differentiering skapa förutsättningar för att folksamlingen ska kontrollera sig själv, så kallad "self-policing". Detta innebär att deltagarna i en folksamling själva tar ansvar för att hejda ordningsstörare.

Polismyndigheten har tagit fram en strategi för att minska det idrottsrelaterade våldet, som ska vara vägledande vid genomförandet av kommenderingar i samband med idrottsevenemang. Som övergripande mål anges att förebygga och utreda brott samt försvåra nyrekryteringen till risksupportermiljön. Det pågår även ett arbete för att identifiera de strategiskt viktiga personer som står för en stor del av det idrottsrelaterade våldet.

I samband med högriskmatcher tjänstgör även supporterpoliser. Deras arbete innebär bl.a. att de ska ha en kontinuerlig dialog samt samverka med idrottsklubbarnas säkerhetsorganisationer och supporterföreningar. Vid en

högriskmatch är supporterpolisernas huvuduppgift att lokalisera och följa risksupportrar för att förhindra bråk.

Planeringen

Ishockeyderbyt i Globen den 26 januari 2012 anordnades av AIK Ishockey AB, som därmed enligt ordningslagen hade huvudansvaret för ordning och säkerhet. Polismyndigheten fattade beslut att matchen skulle utgöra en särskild händelse. Den stab som utsetts för kommenderingen hade två planeringsmöten, den 4 och 19 januari 2012, samt ett uppstartsmöte på matchdagen. Det hölls även planspels- och utsättningsmöten där olika scenarier diskuterades, vid vilka bl.a. kommenderingsledningen deltog.

Under planeringen av polisinsatsen samverkade personal från polismyndigheten med ett antal externa aktörer, främst de inblandade idrottsklubbarnas säkerhets- och ordningsvaksorganisationer. De närvarade vid planspels- och utsättningsmöten samt var delaktiga i framtagandet av taktiken för polisinsatsen. Det hölls ett särskilt säkerhetsmöte i Globen, vid vilket säkerhetsorganisationerna från idrottsklubbarna och Svenska Hockeyligan deltog tillsammans med arenabolaget. Kommenderings- och polisinsatschefsforder samt hotbildsanalyser kommunicerades med säkerhetsorganisationerna.

Polisens närvaro på läktarna

Under planeringsarbetet framkom önskemål från idrottsklubbarnas säkerhetsorganisationer om polisiär närvaro på läktarna. Bakgrunden var att ett antal ordningsvakter hade skadats i samband med ett våldsamt upplopp på en läktare vid ett ishockeyderby den 22 december 2010. Vid det tillfället hade det inte varit några poliser placerade på läktaren från matchstart, vilket medförde att det uppstod svårigheter för polisen att genomföra sitt arbete i samband med det våldsamma upploppet. En dialog med idrottsklubbarnas säkerhetsorganisationer ledde till att polisen fanns på läktarna vid en derbymatch den 22 december 2011. Ett scenario vid planeringen inför matchen den 26 januari 2012 var att det skulle förekomma olika former av aktioner som en reaktion mot den polisiära närvaron på läktaren vid den föregående matchen.

Med beaktande av erfarenheterna från de tidigare polisinsatserna och i enlighet med idrottsklubbarnas önskemål beslutades att polis redan vid matchstart skulle befinna sig på vissa läktare för att säkra utrymningsvägar, upprätthålla allmän ordning samt utgöra stöd åt ordningsvakter och publikvärdar.

Polismyndighetens avsikt var att läktarnärvaron redan vid ett lugnt läge skulle verka trygghetsskapande och möjliggöra en bättre kommunikation med risksupportrar för att förhindra att en stegrad situation uppstod. Valet av taktik var en del av polisens långsiktiga strategi för att minska idrottsrelaterat våld. Myndighetens överväganden och beslut kommunicerades med externa aktörer samt diskuterades vid planspels- och utsättningsmötena.

Risk- och hotbilda-bedömning

Risk- och hotbilda-bedömning vid stabsmötet den 19 januari 2012 var 3/3, dvs. risk/förhöjd hotbild. Samma bedömning gjordes vid en uppdatering efter viss nyinkommen information den 20 januari 2012.

Den 25 januari 2012 lades emellertid information ut på vissa supporterhemsidor om en gemensam aktion mot polisen vid det kommande derbyt. Polisens arbete på läktarna beskrevs i negativa ordalag och det uppmanades till en gemensam strategi, att gå tillsammans i syfte att försvåra för polisen att identifiera enskilda personer ur publiken. Risk- och hotbilden höjdes till 4/4, dvs. betydande risk/hög hotbild.

Kommenderings- och polisinsatschefers order

Med beaktande av att det förväntades en publik om minst 10 000 personer samt att hot- och risknivån bedömdes som hög beslutades om en polisresurs om 324 poliser, 12 hästar och 6 hundar. En stor del av den personal som tjänstgjorde hade varit med vid motsvarande ishockeyderby föregående år.

Kommenderingschefen upprättade en kommenderingsorder med ett så kallat beslut i stort som angav inriktningen för polisinsatsen. Av ordern framgick att polismyndighetens avsikt var att bryta en utveckling där risksupportrar över tid hade skaffat sig en särställning och i viss mån blivit normgivande, samtidigt som polisen förhållit sig defensiv och avvaktande. Vidare angavs att denna framflyttning av positionerna i förhållande till risksupportrar på kort sikt kunde innebära ordningsstörningar och friktioner. Grunden för genomförandet av polisinsatsen skulle vara en anpassad offensiv strategi med tillämpning av de konfliktreducerande principerna (dvs. SPT). Varje polisman skulle använda dialog som metod för att skapa förutsättningar för samtal med supportrar och övrig publik i syfte att påverka deras handlande i positiv riktning samt skapa god stämning. Vid polisinsatsen skulle följande prioriteras.

1. Ingripande mot ordningsstörningar och brott bör ske snabbt och diskret i ett tidigt skede, om möjligt ännu tidigare och i ännu större utsträckning än tidigare. Detta kan leda till friktioner med och ordningsstörningar från risksupportrar men detta ska inte hindra polisen från att göra ingripanden. Det är ytterst angeläget att polisen differentierar och selekterar vid ingripanden.
2. Alla i kommenderingen ska verka för att identifiera, gripa och omhänderta individer som begår brott eller stör den allmänna ordningen. Brott som begås under och efter matchen ska utredas med skyndsamhet. Det är av största vikt att dokumentationen på plats sker med stor noggrannhet. Narkotikabrott, möjligheten till direktförverkande av alkohol och ansökan om interimistiskt tillträdesförbud ska prioriteras.
3. Kommenderingen ska underlätta genomförandet av den offentliga tillställningen.

I polisinsatschefens order angavs hur de mål som ställdes upp i kommenderingsordern skulle uppnås. Polisinsatsens fokus skulle ligga på trygghetsskapande och ordningshållande åtgärder. De konfliktreducerande principerna betonades. Polisinsatsen skulle vidare utföras enligt följande.

- Lokalisera supportersamlingar innan match och arbeta i hög utsträckning med att rapportera brott samt beivra ordningsstörningar. Där förutsättningar finns ska tillträdesförbud beaktas och förebygga att brottsliga eller störande supportrar anländer till arenan.
- Samverka med ordningsvakter vid insläpp till arenan, på arenan och läktarna och arbeta inne på läktarna från start i syfte att skapa trygghet, upprätthålla ordning samt få en god bild av läget under matchen.
- Differentiering och selektering är av vikt för att ge de som inte begår brott möjlighet att fortsätta bevittna den offentliga tillställningen.
- I händelse av eskalerande våld eller brottsutveckling bland supportrarna eller att det värsta scenariot i en omfallsplanering inträffar ska polispersonalen arbeta deskalerande och gränssättande.

Genomförandet

Polismyndigheten medverkade vid ordningsvakternas utsättning i Globen under matchdagen. I samband därmed framfördes att ordningsvakterna var rädda för att stå bland supportrarna på klackens läktare, bl.a. på grund av ett rykte om att en gruppering inom det anordnande lagets risksupportermiljö skulle samlas i foajén utanför läktaren för att sedan rusa in och ta med sig poliser samt ordningsvakter i fallet. Det arrangerande lagets säkerhetsorganisation beslutade då att inte ha publikvärdar vid dessa läktare och framförde önskemål att polisen skulle ta ett större ansvar för bevakningen i trapporna. Mot denna bakgrund beslutade polisinsatschefen att polismän skulle vara placerade både vid dörrarna invid berörda läktare och i trapporna på läktarna. Genom att släppa in ett fåtal supportrar i taget och se till att de gick direkt till sina platser skulle den planerade rusningen förhindras. Vid en eventuell rusning var syftet med polisens placering att förhindra att någon kom till skada.

Polismyndigheten lämnade följande redogörelse för sin insats under matchen.

Strax före matchstart placerades två grupper poliser utanför dörrarna och en grupp i vardera trappan. Supportrarna anlände och började samla ihop sig i foajén precis som informationen gjort gällande. Polisen observerade att supportrarna försökte göra en gemensam aktion för att ta sig in på läktaren. Poliserna i de båda grupperna, cirka 15 stycken, hade sin hjälm i bättet och bar båtmössa på huvudet, vilket är en normal utrustning för situationen.

När sedan supportrarna – som då uppskattats till cirka 150 personer – började avancera mot dörrarna, var stämningen lugn och sansad. Supportrarna uttryckte att polisen skulle flytta på sig så de kunde gå in på läktaren, en läktare som de hävdade tillhörde dem. Polisen hade inget där att göra enligt deras uppfattning.

Poliserna på plats vid dörrarna använde sig av information och kommunikation i dialog med supportrarna. Ansvarig biträdande avdelningschef befann sig på plats och förklarade för supportrarna att alla skulle få komma in men att de var tvungna att gå in två i taget för att förhindra trängsel och olyckor. Information förmedlades även att man inte fick stå i trapporna av brandsäkerhetsskäl utan att de skulle gå in på sina platser. Supportrarna vägrade lyssna på den information som förmedlades av poliserna på plats. Läget var hela den tiden [...] lugnt [...] och dialogen med supportrarna fortsatte. Efter en kort stund hade cirka 30 supportrar gått in genom dörren och ställt sig på det tredje trappsteget uppifrån i syfte att blockera trapporna. Den grupp av poliser som arbetade inne på läktaren pratade med supportrarna och informerade om att om de inte flyttar sig från trapporna så kommer ingen annan att kunna komma in. Supportrarna struntade, trots upprepade tillsägelser, i vad poliserna sa och stämningen började bli sämre och supportrarna skanderade att polisen skulle bort från läktarna. På grund av

supportrarnas agerande på läktaren stoppades resterande supportrar från att komma in. Information lämnades hela tiden från polisens sida på ett lugnt och tydligt sätt att så länge personer står i vägen i trapporna inne på läktaren så kommer ingen mer att kunna komma in och matchen riskerar att fördröjas.

Efter cirka 10-15 minuter förstod poliserna att deras försök att få supportrarna att gå till sina platser inte skulle lyckas. Beslut fattades då om att avvisa de personer som störde ordningen från läktaren. Information lämnades samtidigt till de supportrar som befann sig utanför dörrarna till läktaren att de skulle backa och att ingen av dem skulle komma in innan de som bråkade inne på läktaren hade avisats. Tumult uppstod då personerna som bråkat på läktaren skulle avisas. Poliserna på plats fortsatte att kommunicera ut sitt budskap om vad som skedde och bad supportrarna att backa från dörrarna och lugna ner sig. Supportrarna som befann sig utanför dörrarna slöt upp och började trycka på för att komma in på läktaren. Händelsen bedömdes som ett våldsamt upplopp. De ordningsstörande supportrarna trycktes ut från dörren ut i foajén. Efter en kort stund hade de supportrar som bråkat inne på läktaren avisats utanför glasdörrarna, ut i den stora foajén [...]. Vissa gick in på den pub som ligger anslutning till entrén. Två personer greps på plats misstänkta för våldsamt upplopp i foajén.

Samtidigt började det bli alltmer oroligt inne på läktarna och bråk uppstod på motståndarlagets läktare på motsatt sida av arenan. Då gick även hemmalagets supportrar till angrepp på poliserna på läktaren. Det verkade som båda lagens supportrar beslutat sig för en gemensam aktion. Supportrar på båda läktarna gick till angrepp mot poliserna och kastade föremål mot dem. Även dessa händelser bedömdes som våldsamt upplopp. Poliserna som befann sig i trappan fick inom ramen för sin tjänsteutövning använda våld för att hantera de uppkomna händelserna. Två personer greps på plats misstänkta för våldsamt upplopp på bortalagets läktare.

Selektering skedde av de supportrar som tagit sin tillflykt in i puben i entrén och de som inte begått brott eller stört ordningen fick gå tillbaka in på läktarna. Polisen kunde samtidigt, då läget lugnat ner sig, åter släppa in de supportrar som var lugna, de som fortfarande ville se på matchen och inte bråka.

Mot bakgrund av de oroligheter som uppkommit på läktarna senarelades matchstart med 30 minuter.

Under match reste sig personer från båda idrottsklubbarnas klackar och lämnade läktarna. Det bedömdes att det fanns en överhängande risk för angrepp på polis eller mellan grupperingarna så hundförare (hundarna hade munkorg) beordrades in i foajén vid entré 2. Cirka 50 supportrar ställde sig och skanderade utanför puben i entrén och irritationen mot polisen var stor. Situationen lugnade ner sig efter några minuter och supportrarna gick tillbaka till sina läktare.

Läget blev sedan lugnare på arenan. Fem minuter in på tredje perioden lämnade cirka 100 risksupportrar läktarna. De försökte få med sig andra supportrar som kände sig tvingade att följa med då de upplevde att risksupportrarna var hotfulla. Efter att risksupportrarna lämnat arenan återvände de andra supportrarna till läktaren.

[---]

Polismyndighetens bedömning

Polismyndigheten gjorde följande sammanfattande bedömning.

Polismyndighetens bedömning är att vald strategi och taktik för polisinsatsen varit nödvändig för att polisen ska kunna hantera de ordningsstörningar som uppkommit. Som framgår av den redovisning som lämnats ovan har polisens försök att kommunicera med berörda supportrar trots upprepade försök inte lyckats och polisens uppmaningar har ignorerats. Supportrar har sedan samtidigt gått till angrepp mot polisen och försökt att storma en entré, och det har då krävts att polisen använde våld för att både freda sig själva men även för att stävja de

uppkomna ordningsstörningarna. Mot bakgrund av vad som angivits ovan delar myndigheten de bedömningar som tagits om strategi och taktik för genomförandet av polisinsatsen.

Närmare om risk- och hotbilden

Av polismyndighetens dokumentation framgick följande.

Risk- och hotbilda-bedömning en vecka före matchen var som redan nämnts 3/3, dvs. risk/förhöjd hotbild. Detta är den hotbild som normalt föreligger vid matcher där båda lagen har grupper av risksupportrar och där det väntas mycket publik.

Dagen före matchen lades meddelanden ut på vissa supporterhemsidor om en gemensam aktion mot polisen. Utöver vad som beskrivs i polismyndighetens yttrande kan det nämnas att det på en av hemsidorna ska ha angetts att om polis eller ordningsvakter går in på AIK:s klacksektion så kommer det att ”beträktas som en krigshandling mot AIK:s supportrar och hanteras därefter”.

En förnyad hot- och riskbedömning upprättades på matchdagen den 26 januari 2012. Det som framkommit tolkades inte som att våldsattacker planerades utan som att polisens arbete skulle försvåras. Supportrarnas tröskel för vad de uppfattade som kränkningar och provokationer från polisens sida bedömdes dock som mycket låg.

Detta var bakgrunden till att risk- och hotbilden höjdes till 4/4, dvs. betydande risk/hög hotbild.

I hotbilda-bedömningen uttalades sammanfattningsvis:

Den slutsats som dragits av supportrarnas dokument och av det som hos supporterpolisen är känt om stämningsslaget är, att supportrarna är upprörda över polisens arbetsmetoder och att de på grund av detta känner sig kränkta och därmed är lättprovocerade. Det är polisens läktarnärvaro och narkotikainsatser som har triggat igång stämningsslaget men när väl känslan av kränkning har etablerat sig så kommer även andra polisiära åtgärder att uppfattas som provocerande. Det finns obekräftade uppgifter, som vid en värdering ändå bedöms relevanta, som pekar på att AIK-supportrarna kommer att reagera omedelbart och med stor numerär [...] om polisen finns på plats när supportrarna kommer in.

I analysen underströks avslutningsvis vikten av att polisen var medveten om att supportrarna skulle komma att provocera poliserna för att därigenom rättfärdiga sitt eget våldsbeteende.

Utvärdering av insatsen

Förutom polismyndighetens egen uppföljning har polisinsatsen varit föremål för en fältstudie i form av en s.k. peer-review. Den utfördes i samarbete mellan Rikskriminalpolisen och Polishögskolan. För planering, observationer, analyser och slutsatser svarade en grupp av ett tiotal personer, som till större delen bestod av polisbefäl från olika delar av landet. I rapporten redovisas händelseförloppet under matchkvällen på ett sätt som ansluter till och i så måtto bekräftar den bild som ges i polismyndighetens yttrande till JO. Beskrivningen

är dock mer utförlig. Följande stycken återger det som utspelade sig på AIK:s respektive Djurgårdens supporterläktare.

AIK-sidan:

På AIK:s läktare A-sektionen (kortsidan) finns det en stor grupp svartklädda supportrar som står upp, också i trapporna. En person leder skanderande mot Djurgården och AIK-sånger sjungs. Svar kommer från Djurgårdssidan. Banderoller rullas ut på AIK-sidan och stämningen stiger ytterligare. De svartklädda AIK supportrarna vänder ryggen mot rinken och pekar på poliserna och ropar "Ut".

Cirka 18.45 har poliserna på trappan vid A-sektionen tryckts upp av de svartklädda AIK supportrarna, något som påbörjas under skydd av banderollerna. Poliserna försöker ta tag i en supporter som rycker sig loss och försvinner nerför trappan. Supportrarna vänder sig då mot poliserna och handgemäng uppstår. I gången utanför ingången vid A 30 står samtidigt ett 20-tal supportrar och en biträdande avdelningschef med en grupp uniformerade poliserna (Delta). Polisen förklarar att de inte kan släppa in fler förrän deras kamrater inne på läktaren har satt sig ner och lämnat trappan fri. "Vi är här för att se till att ingen står i trapporna eftersom det är nödutgång. Ni kommer in så fort de andra satt sig". Stämningen är god till en början. I gången uppbered polisen flera gånger: "Vi ber er flytta er, så vi kan ta upp de som inte vill sätta sig. Ni kommer att få gå in, men vi måste få ut de som står i trappan."

En person förs ut från läktaren av polisen och en annan av en ordningsvakt. När den tredje personen förs ut blir det handgemäng och han snubblar. De supportrar som står och väntar i gången reagerar och skriker: "Va' f-n släpp honom, han har inte gjort något!" Samtidigt kommer supportrar från andra ingångar till platsen. Stämningen blir hätsk och några ropar "Dj-a fittor" och flera maskerar sig. Polisen fortsätter ta ut folk från trappan till gången utanför. För varje person blir stämningen mer hätsk och skrikandet ökar. Polisresurser tillförs. Supportrarna menar att "de är ni som skapar bråk, vi vill bara se matchen."

I trappan fortsätter polisen att plocka ut de som inte hörsammar uppmaningen att sätta sig på sina platser. En viss selektering sker genom att några som vill till sina platser får gå ner till dessa.

18.55 blossar stämningen upp igen i gången. De maskerade skriker mot poliserna, som tar upp sina batonger och håller upp dem. Supportrarna skriker: "ACAB" [All Cops Are Bastards]. Poliserna fortsätter att kommunicera och använder kroppsspråk för att lugna ner stämningen. Poliserna bär båtmössor.

18.57 tar en supporter tag i en gruppchef för AIKs ordningsvakter, ruskar honom, "du måste fixa så poliserna slutar." Den säkerhetsansvarige pratar med supportrarna och försöker lugna ner dem. Situationen blir kaotisk. Det är trångt om utrymme. Ett 50-tal supportrar gör en samlad rusning mot ingången till läktaren och mot poliserna (ca 18.59). De skriker samtidigt. Batongslag utdelas. Supportrarna ropar: "Alla ska filma polisen". Under de närmaste minuterna tempoväxlar polisen fem till sex gånger mellan batongslag och försök att prata med supportrarna. Stämningen går upp och ner bland supportrarna. Fler poliserna ansluter, också från andra avdelningar för att hjälpa till att hantera det upplopp som började i foajén. Efter cirka 10 minuter får polisen kontroll över situationen.

Under tiden som bråket pågår i gången fortsätter supportrarna inne på läktarens trappa att trycka upp de poliserna som står där och de får supportrarna i ryggen. 19.00 finns både polisinsatschefen och den biträdande polisinsatschefen på plats i foajén och ger order om att supportrarna i trappan ska tryckas ut och att poliserna måste samverka.

Under händelseutvecklingen i gången observeras hur tre supportrar som tagits ut från trappan och lagts ner bryskt med batongslag blir tillsagda "händerna på

ryggen”. Direkt efter går en polis ner på knä bredvid en av dem och förklarar med lugn röst ”Du är omhändertagen och kommer att föras här ifrån” så att de andra supportrarna kan höra det. Individerna får därefter sätta sig upp och är då lugna. Det får en liknande effekt, på de andra två som också får sätta sig upp.

De supportrar som står i gången och foajén trycks ut mot den stora entréfoajén vid ingång 2. De springer in på den restaurang, som ligger där. Det är rörigt i foajén med många supportrar, poliser och några polishundar som har munkorg på. Ett 60-tal supportrar på restaurangen blir föremål för PL 13 c och avlägsnas från platsen.

Djurgårdssidan:

18.55 börjar det bli oroligt i trappan och på läktaren vid sektion B12, supportrarna ropar ”ut, ut” och visar att de vill ha bort poliser och ordningsvakter därifrån.

19.01 fyller supportrarna mitttrappan från båda sidorna (A16/17) och vänder sig mot den grupp poliser som står i trappan. Poliserna attackeras med rallarsvingar, säten slits sönder och kastas på poliserna. Andra supportrar uppmanas att ansluta. Alla pekar mot poliserna och skriker ”ut, ut.” Poliserna har inget utrymme röra sig utan trycks upp. De fredar sig med sina batonger och backar upp från trappan. En polis längst ner blir slagen i ansiktet, supportrar försöker trycka ner honom, men kollegan lyckas få med honom upp. En annan polis blir sparkad på kroppen. Bråket pågår i 5-6 minuter, varefter poliserna åter har kontroll över trappan. De står sedan i dubbla led i trappan med hjälmar på. Supportrar på sektionen skanderar mot polisen ”Gå här ifrån.”

Av intervjuer som genomfördes med supportrar och allmänhet under matchen framgår att polisens närvaro på läktarna var kontroversiell och ifrågasatt.

I rapportens analys konstateras bl.a. att det från speakerbåset inte lämnades någon information eller gavs någon förklaring till polisens närvaro på läktarna. I rapporten efterlyser man en media- och kommunikationsstrategi. Detta hade behövts i ett läge där polisen ändrat sitt sätt att närvara och detta skett på begäran av lagens säkerhetsorganisationer. ”Från ett åskådarperspektiv var det svårt att förstå de växlingar i uppställning och utrustning som förekom på läktarnas trappor av polisen och ordningsvakterna”, heter det (rapporten s. 34). Detta bidrog även, framgår det på annat ställe, till att det saknades förutsättningar för ”self-policing”, eftersom allmänhet och supportrar saknade förståelse för vad polisen ville uppnå med sin ändrade taktik (s. 36).

Brottsutredningar i anledning av händelserna

Utredningen hos Riksenheten för polismål

Utifrån de anmälningar som överlämnades till Riksenheten inledde tf. chefsåklagaren BB sammanlagt 30 förundersökningar avseende tjänstefel eller misshandel. Han har i sin redovisning till JO angett att han valde ut de anmälningar som rörde anmälares egna upplevelser och som innehöll konkreta brottspåståenden. Under juni 2012 beslutade han att lägga ned förundersökningarna i 24 av ärendena. I 18 av dessa var skälen härför hänförliga till målsägandena, som antingen inte hade gått att identifiera eller komma i kontakt med alternativt inte hade medverkat i utredningen. I fyra av ärendena angavs som skäl att det saknades anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal hade förövats och i två ärenden att det inte hade varit möjligt

att identifiera den polisman som slagit batongslagen. Den 19 september 2012 lades ytterligare en förundersökning angående obefogad våldsanvändning ned med motiveringen att det saknades anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal hade förövats.

Resterande fem ärenden avsåg anmälningar från personer som befunnit sig på en pub i Globen och därvid avlägsnats utan att de deltagit i någon ordningsstörning eller ingått i en folkmassa som utövat en sådan ordningsstörning. Genom beslut den 18 januari 2013 lades förundersökningarna ned, som skäl härför angavs att det på befintligt utredningsmaterial inte gick att bevisa att de misstänkta hade gjort sig skyldiga till brott.

Övriga brottsutredningar

Polismyndigheten har till JO redovisat de förundersökningar som inlets mot personer ur publiken.

När det gäller våldsamt upplopp inleddes förundersökningar i sammanlagt tre ärenden. Ett av dessa avsåg 20-30 misstänkta gärningsmän som i samband med att de skulle avvisas från läktaren med förenat våld satte sig upp mot polisen. Våldet skulle ha bestått i bl.a. slag och neddragning av en polisman. De polismän som utsattes för det våldsamma upploppet kunde inte identifiera de misstänkta gärningsmännen. Inte heller gick det att identifiera någon via videodokumentation från Globen då de påstådda brotten begicks under skydd av en stor flagga som spänts upp över läktarsektionen. Förundersökningen lades ned den 2 mars 2012 på grund av att spaningsuppslag saknades. Ytterligare en förundersökning inleddes mot två personer, men den lades ned genom beslut den 20 december 2012 med motiveringen att brott inte kunde styrkas. Vidare dömdes sex personer den 6 november 2012 av Södertörns tingsrätt för våldsamt upplopp genom att tillsammans och i samförstånd med andra bl.a. knuffat och dragit ned polismän från läktaren. Domen har överklagats i vissa delar. Det inleddes även tre förundersökningar avseende våld, alternativt förgripelse, mot tjänsteman, vilka samtliga har lagts ned.

Därutöver inleddes 22 förundersökningar avseende narkotikabrott, i vilka lagföring skett i sju ärenden medan resterande har lagts ned eller avslutats genom beslut om åtalsunderlåtelse. Även en förundersökning avseende olaga innehav av pistol har lagts ned.

I ett beslut den 22 februari 2013 anförde *JO Axberger* följande.

Bedömning

De anmälningar om polisiär våldsanvändning som ingavs i anledning av hockeyderbyt i Globen har som framgått handlagts i den ordning som finns föreskriven för utredning av brottsmisstankar mot poliser. Granskningen i detta ärende gäller den kritik som riktats mot polisinsatsen i stort, dvs. strategi och taktik, insatsens planering m.m.

Polismyndigheten har utförligt redovisat sina åtgärder inför, under och efter matchen. Jag har förutom av den redovisningen tagit del av en relativt omfattande dokumentation.

Den finns inte någon grund för kritik mot planeringen inför matchen. Denna ter sig tvärtom noggrant genomförd och baserad på vad som hänt vid tidigare derbyn där ordningsstörningar liknande dem som nu uppstod förekommit. Dessa erfarenheter har tillvaratagits och utgjort utgångspunkten för planeringen inför denna match. Genom fältstudien lades även en god grund för utvärdering av händelserna.

Kritiken mot polisinsatsen har i stor utsträckning gått ut på att det varit polisen som genom sin taktik och sitt uppträdande orsakat de omfattande ordningsstörningar som uppkom eller att dessa i vart fall förvärrats genom polisens agerande. Av dokumentationen och även av polismyndighetens yttrande framgår att man från polisens sida denna gång, liksom vid närmast föregående derby, valde att agera mer synligt än vad man gjort förr. Bakgrunden var lärdomar från dessa tillfällen men även önskemål från de deltagande klubbarnas säkerhetsorganisationer, bl.a. i anledning av att ordningsvakter tidigare hade skadats och var rädda. I linje med detta och på grund av den hotbilda-bedomning som gjordes strax före matchen beslutade kommenderingschefen att frångå en tidigare taktik som inneburit att polisen varit avvaktande och defensiv; syftet var, som det får förstås, att bryta en utveckling där ordningsstörande delar av publiken fått mer eller mindre fritt spelrum. Man var från polismyndighetens sida medveten om att denna taktik i förhållande till dessa delar av publiken kunde leda till oroligheter och planerade insatsen med beaktande av denna risk.

Av beskrivningen från matchen framgår att det händelseförlopp som utspelade sig förlöpte inom ramen för den hot- och riskbilda-bedomning som polismyndigheten planerat för. Polismyndighetens bild bekräftas av redovisningen i fältstudien och den är inte heller oförenlig med det intryck som de samlade anmälningarna till JO ger. Enkelt uttryckt kan man säga att det synes ha blivit ungefär så som man kunde förvänta sig, givet den riskbild som förelåg och den taktik som valdes. Polisen tycks i huvudsak ha lyckats bemästra situationen, och matchen kunde också genomföras, låt vara med viss fördröjning. Därmed inte sagt att det inträffade från allmän synpunkt är godtagbart, tvärtom. Det är tydligt att många enskilda för illa och att långt fler kraftigt upprördes av vad de var med om och bevittnade. Antalet anmälningar till JO och deras innehåll är i sig ett skäl för att ta händelsen på stort allvar.

Den fråga som kan bedömas inom ramen för denna granskning är begränsad till om det är polisen som ska lastas för händelseutvecklingen i stort och därmed indirekt för de umbäranden av olika slag som enskilda utsattes för. Jag vill därvid inledningsvis understryka att det från JO:s synpunkt inte kan godtas att enstaka personer eller grupper av personer upplever sig så provocerade av en

polisiär närvaro att de anser sig ha rätt att reagera med våld, hot och provokationer. Om detta likväl sker är det polisens skyldighet att ingripa i enlighet med sina befogenheter, inte att dra sig tillbaka och lämna fältet fritt för fortsatta ordningsstörningar. Det gäller även när ett ingripande på kort sikt leder till en förhöjd konfliktnivå. Det finns därför inget skäl att ifrågasätta den värdegrund polismyndigheten haft som utgångspunkt, när man inför denna insats valde en mer synlig och aktiv taktik än den passiva variant som tydligen misslyckats vid tidigare tillfällen. Överväganden med den utgångspunkten ska dock självfallet ställas mot risken för att ett polisiärt ingripande leder till en upptrappning som polisen inte förmår hantera på ett försvarbart sätt. I detta fall är det tydligt att polisinsatsen var så planerad och så dimensionerad att den valda taktiken kunde genomföras på i huvudsak det sätt som den var tänkt.

Mot denna bakgrund, samt med beaktande av det som framkommit och vad som anförts från polismyndighetens sida, kan det inte med fog hävdas att den i och för sig oacceptabla händelseutvecklingen berott på polisens agerande. Polisens roll i ett sammanhang som detta är att hantera stora risker för allvarliga ordningsstörningar som arrangerande parter inte är kapabla att ta ansvar för. De övergripande krav som därvid rimligen kan ställas har polisen såvitt framkommit levt upp till vid denna insats. Det finns därför inte grund för kritik mot polisinsatsen i stort.

Roten till de återkommande problem som inte sällan uppstår kring högriskevenemang – och som även i flera andra ärenden än detta aktualiserats i JO:s granskningsverksamhet – bör i stället för hos polisen sökas kring evenemangen som sådana, som tenderar att ge upphov till ordningsstörningar, där enskilda människor utan egen förskyllan kommer i kläm på olika sätt. Det kan ifrågasättas om det allmännas insatser för att komma till rätta med dessa problem hittills varit tillräckliga. Saken bereds för närvarande i Regeringskansliet av en nationell samordnare. En kopia av detta beslut översänds därför dit, för kännedom.

Vid sidan av det som en granskning från JO:s sida är inriktad på – dvs. i detta fall polisens rättsliga befogenheter och skyldigheter – finns det skäl att uppmärksamma det sätt på vilket information lämnades under och inför matchen. Av fältstudien framgår att det saknats en genomtänkt syn på detta och att det bidrog till de närvarandes attityd till polisen. Detta är något som återkommer i de anmälningar som getts in till JO.

Av det material jag tagit del av framgår vidare att det inom polisen funnits god kännedom om vad som rört sig inom grupperna av risksupportrar inför matchen. Det framgår också att starkt polisfientliga uppmaningar legat ute på vissa webbplatser, uppmaningar som för övrigt synes ha gränsat till uppvigling enligt 16 kap. 5 § brottsbalken. Polismyndigheten har uppgett att man inför matchen informerade vissa aktörer om vad man visste. Det framgår inte i vad mån information även riktades till allmänheten och presumtiva åskådare.

Polismyndigheten är självfallet bättre skickad än JO att avgöra vilka insatser i den vägen som bör göras inför ett evenemang som detta. Jag vill likväl, i anledning av den kunskap om vad som var i görningen som polisen satt inne med, påpeka att den allmänhet som överväger att bevista en idrottsarena kan ha ett berättigat anspråk på att få del av information om risker för upplopp och andra våldsamheter på och i anslutning till den aktuella arenan, eftersom sådana oroligheter kan innebära fara för i stort sett vem som helst som befinner sig i dess närhet. Det kan knappast uteslutas att en del av dem som utsattes för obehag skulle ha avstått från att gå på matchen om de varit medvetna om den bedömning polisen gjorde. Det torde inte minst gälla dem som hade barn med sig, en grupp som återfinns bland dem som vänt sig till JO. Om information av detta slag aktivt sprids torde den även kunna bidra till ökad förståelse för polisens närvaro och val av åtgärder vid högriskmatcher.